

No, pored svega treba konstatovati da se u takvim uslovima i odnosima nalaze prvi koreni naše sadašnje politike nesvrstavanja sa svim atributima koje ona sadrži, kao što su samostalnost, ravnopravnost, nemešanje u unutrašnje poslove drugih, nevezivanje za strane i blokove, itd. Naše oružane snage nisu bile stavljene pod ničiju, tuđu, ili zajedničku savezničku komandu, mada je bilo takvih pokušaja, niti su upotrebljavane za ciljeve koji bi divergirali opštim ciljevima rata. Međutim, one su i bez zajedničkih komandi i formalnih ugovora i vojnih konvencija uspešno i časno izvršile svoje savezničke obaveze, i to ne samo u završnoj fazi rata već kroz ceo tok njegovog trajanja.

General-major
dr ZDRAVKO KOLAR

Determinante strategije oružane borbe u NOR-u

(prikaz saopštenja)

Na temu »Determinante strategije oružane borbe u NOR-u« bilo je 13 radova.

Prema sadržaju ovi prilozi nisu obuhvatili sva pitanja pokrenuta referatom. Međutim, neki od njih su išli šire u analizi pojedinih problema nego što je to učinio referat, dok su drugi bili dublji u osvetljavanju pojedinih pitanja. Na taj način su obrađeni ili otvoreni problemi o većem broju pitanja, dati su prilazi koji zaslužuju pažnju svojom originalnošću, mada neki traže širu naučnu argumentaciju.

O ulozi Partije u koncipiranju, izgradnji i realizaciji strategije oružane borbe u NOR-u data su dva priloga.

General-potpukovnik *Milija Stanišić* nastoji da, kako sam kaže, »utvrdi i sintetički obradi osnovne idejnoteorijske poglede i suštinu politike KPJ u izgradnji i upotrebi oružanih snaga«. Sa tim ciljem autor nastoji da definisanjem pristupa Partije narodnooslobodilačkom ratu u celini, za koje kaže da je »bio revolucionarni rat masa — oružana narodna revolucija«, olakša razumevanje pitanja koja je najavio.

Konstatujući da je Partija »koncipirala, određivala i sprovodila u delo celokupnu vojnu politiku« autor pod tim podrazumeva izgradnju i upotrebu oružanih snaga. Problem izgradnje oružanih snaga nastoji da objasni marksističkom teorijom o »naoružanom narodu« kao »negacije buržoaske države i vojne strukture« i njenom stvaralačkom primenom u našim uslovima. Osnovu toga prilaza čini opredeljenje »na aktivno učešće naroda u svim oblicima borbe i otpora«, »jedinstvo naroda i vojske«, »integracija boraca i starešina«, »ravnopravnosti svih jugoslovenskih naroda« i dr.

Autor se posebno bavi pitanjem »centralizacije vojne sile« i njenom integrativnom funkcijom. Značajno mesto se daje pitanju novih odnosa u našoj vojsci, naročito pitanju discipline, za koju autor smatra da prelazi okvire oružane borbe i da se ispoljavala u jedinstvu oružane i političke borbe. Autor, u stvari, ne prihvata postojanje strategije oružane borbe u NOR, već vojne strategije. Pokreću se mnoga pitanja kao što su: »principi revolucionarne strategije borbe masa«, postavljanje (od strane KPJ) temelja i smernica ratnoj veštini, sadržaj ratne veštine (sa приметnim polemičkim tonovima), pojam i stvarnost strategijske ofanzive i defanzive i, najzad, pitanje stvaralaštva u NOB-u i njegovih izvora.

Dr Božo Javorović u temi »Pristup KPJ stvaranju oružanih snaga u NOR-u« želi da odgovori na tri pitanja: kojim klasnim ciljevima služe oružane snage, koga oružane snage predstavljaju, za koga se bore, ko stvara oružane snage.

Da bi odgovorio na prvo pitanje, autor utvrđuje cilj rata i revolucije, pa kaže: »trebalo je izboriti se za socijalno i nacionalno oslobođenje«. Utvrđujući da je takav cilj bio interes kako radničke klase, tako i svih drugih radnih ljudi i naroda Jugoslavije, autor ističe da je »trebalo stvoriti jedinstvene oružane snage koje će se boriti i izboriti za ostvarenje ovih ciljeva«. Takvim ciljevima treba da odgovara i sastav oružanih snaga da bi se borile za ostvarivanje svojih ciljeva. S obzirom na to da je te ciljeve proklamovala KPJ, a narod ih je prihvatio kao svoje, Partija nije morala stvarati »neku svoju vojsku« niti se morala »organizovati u oružanu silu«, jer su »oružane snage NOR-a bile i njene snage«.

Iz činjenice da su oružane snage NOR-a bile revolucionarna oružana sila naroda i narodnosti Jugoslavije autor utvrđuje »da je to bio najrevolucionarniji, najsvesniji, za političku i oružanu borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje, najspremniji dio jugoslovenskih naroda i narodnosti«.

Autor insistira da se uoči da se KPJ nije organizovala kao oružana sila, jer nije imala neke svoje posebne ciljeve i interese odvojene od naroda. Značaj ovog pristupa vidi ne samo sa »stanovišta teorije o organiziranju oružanih snaga u socijalističkim revolucijama«, nego »i sa stanovišta teorije i prakse odbrambenog organiziranja socijalističkog (posebno samoupravnog) društva«. Dokazujući ovu tezu, autor navodi pogrešnu orijentaciju na formiranju omladinskih jedinica u SR Hrvatskoj u periodu 1969—1971. godine.

Na temu »Narod kao vojni faktor strategije oružane borbe u NOR-u« data su dva priloga. *General-major Milovan Mišević* prilazi pitanju uloge naroda u NOR-u kao relativno novoj pojavi u istoriji. Da bi dokazao izvore borbenog potencijala naroda, odnosno šta je omogućilo da naš narod ispolji neviđenu snagu neposredno posle okupacije, autor iznosi neke pretpostavke kao: vera u sopstvene snage, prevazilaženje nepoverenja i mržnje među narodima (verovatno težak izraz) i socijalni ciljevi borbe. U dokaznom postupku autor ističe i one momente koje smatra relevantnim za originalnost naše revolucije.

Kao presudan momenat za mogućnost ispoljavanja naroda kao vojnog faktora autor ističe činjenicu da mi nismo apsolutizovali ni jedan oblik borbe, čime su se svi naponi naših ljudi da doprinesu borbi za slobodu i bolji život slivali u pokret koji se nije mogao zaustaviti. U tom smislu autor ističe da »tamo gde je narod poveden ka jasnim ciljevima — postaje zanemarujući klasični odnos snaga i oružanu borbu čini ne samo mogućom, već i uspešnom i pobedonosnom«. Autor ne pokušava da ovaj problem odnosa snaga dalje razrađuje i da definiše i dimenzionira nove elemente odnosa snaga, mada taj problem zaslužuje izuzetnu pažnju.

Osnovnu postavku autor potkrepljuje mnoštvom pojedinačnih primera. U posebnu vrstu dokaza snage takve orijentacije predstavlja opis događaja kasnijih revolucionarnih i oslobodilačkih ratova (posebno se zadržava na Vijetnamu). Svoj rad završava opservacijama o značaju toga iskustva u sadašnjoj našoj, i ne samo našoj, stvarnosti.

Potpukovnik Milisav Sekulić polazi od pojma i uloge vojnog faktora u strategiji oružane borbe. Vraćajući se na ovo pitanje, autor kaže da je »voini faktor proširen van okvira NOV, obuhvatao sve ono što je na bilo koji način doprinosilo oružanoj borbi i njenom ishodu. Stepem angažovanja naroda u NOV i u organizovanim i drugim akcijama van NOV, izražavao je stepen u kome je čitav narod postajao i vojni faktor«.

Autor objašnjava gde se sve ispoljavala snaga naroda kao vojnog faktora i ističe preduslove i faktore za uspeh oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije.

General-pukovnik Dane Petkovski u temi »Moral kao elemenat strategije oružane borbe u našem narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji« postavlja problem metodološke prirode, naime, »da li moral treba obrađivati izdvojeno ili u okviru ostalih strategijskih elemenata« navodeći razloge za i protiv. Autor nastoji da razjasni pojam morala, njegove izvore i značaj. Što se pojma tiče, smatra da je borbeni moral svest o ciljevima koje treba postići u jednom ratu. Što se, pak, izvora tiče, autor ih smešta u kontekst društvenih veličina. Vezujući izvore morala samo za ideje i ciljeve, odnosno za stepen njihove progresivnosti, izvodi zaključke o postojanosti i snazi borbenog morala.

General Petkovski smatra »da je moralno-politički faktor bio osnova i izvor naše revolucionarne strategije oružane borbe u NOR-u i revoluciji«. Prema moralno-političkoj snazi »primenjeni su i odgovarajući strategijski i taktički postupci«. Svesno i dobrovoljno učešće u ratu, novu narodnu vlast, borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje i uverenje da će nova Jugoslavija biti država slobodnih i ravnopravnih naroda i narodnosti smatra bitnim elementima političke i vojne strategije NOR-a i revolucije.

General-potpukovnik Todor Atanasovski u prilogu »Istorijska izvorišta strategije upotrebe oružanih snaga u NOR-u«. Ističe da strategija oružane borbe u NOR-u ima svoja istorijska izvorišta u slobodarskoj i vojno-revolucionarnoj prošlosti i vojnoj baštini svih naroda i narodnosti Jugoslavije, kao i da je to jednako vredna determinanta strategije NOR-a i strategije oružane borbe. Konkretizujući i dalje razrađujući ovu misao, konstatuje da je »NOR i mogao da poprimi karakter opštenarodnog rata baš zbog toga što je svaki narod i svaka narodnost u njemu vidio nastavak svoje borbe za oslobođenje i ostvarivanje ciljeva za koje su se borili u prošlosti«. I, dalje, »vojno-revolucionarna prošlost naših naroda imala (je) vidljivog uticaja, ne samo na izbor oblika rata (NOR) u uslovima II sv. rata i borbe protiv fašističke okupacije i osvajača, na izbor strategije NOR-a, na konstituiranju strategije oružane borbe i upotrebe OS u NOR-u, već i na autohtonost i specifičnost te strategije«. Autor se na neki način i ograđuje ističući da ne želi da glorifikuje uticaj tradicija.

Autor zatim obrađuje karakter i društvenu prirodu vojnih tradicija naših naroda i narodnosti tvrdeći da je »naše vojništvo, vojna

tradicija, vojna baština, vojna i borbena iskustva po svom biću i društvenom karakteru duboko revolucionarno, progresivno, nac. oslobođilačko».

Mr Milan Mali u prilogu »Elementi idejnih osnova i socijalno-političkih determinanti strategije upotrebe OS u NOR-u, sa osvrtom na iskustva Vojvodine« traži zakonomernosti strategije upotrebe oružanih snaga u njenom društvenom biću. »U pitanju je shvatanje revolucije kao društveno-klasnog i vojno-borbenog čina, tako da je vojni element uvek iskazivao društveno biće jugoslovenske socijalističke revolucije« — kaže autor. To potvrđuje i orijentacija na oružanu borbu. »Oružana komponenta bila je u funkciji jačanja klasne sadržine procesa. . .« Autor smatra da je i naziv *proleterske brigade* »izražavao njihov klasni karakter i narodno svojstvo«.

U drugom delu svoga rada obrađuje iskustva iz Vojvodine, polazeći od Titove ocene ustanka u Sremu, pa kaže: »Nacionalna i politička svijest naroda, njegova borbena volja i revolucionarna Partija koja je sposobna da pokrene i vodi narod u borbu — to je osnovno za ustanak, a geografski uslovi mogu samo manje ili više olakšati ustanak i uticati na taktiku ustaničke vojske«.

O uticaju geografskog faktora data su dva priloga:

U temi »Geostrategijske karakteristike jugoslovenskog ratišta i njihov uticaj na strategiju upotrebe oružanih snaga u NOR-u« general-major *Vlado Maričić* želi da da opštu kvalifikaciju uticaja geografskog faktora na vođenje oružane borbe tvrdnjom: »stajace vojske koje u frontalnim borbama između strategijskih objekata ne mogu izbeći dejstva na za njih nepovoljnom zemljištu«, dok »partizanske i oslobodilačke vojske« mogu.

Prelazeći na naš NOR, autor polazi od tvrdnje »za vođenje NOR-a jugoslovensko ratište je imalo veoma nepovoljan položaj«. Ovu tvrdnju potkrepljuje iznošenjem našeg položaja (»na granici tri velika evropska naroda. . ., opkoljen teritorijom fašističkih agresora, odvojen od teritorije saveznika, centralni položaj na evropskom ratištu«).

Autor potom analizira pojedine elemente našeg položaja (granice, veličinu ratišta, brojnost i naseljenost, gustinu snaga okupatora).

Analizirajući uticaj zemljišta na borbena dejstva, autor ističe da su »reljef, geološki i predškolski sastav zemljišta, vode i rastinje. . . na našem ratištu imali strategijski značaj, pri čemu su visinske razlike reljefa i šume imali primarni značaj«. Analizom pojedinih karakteristika našeg zemljišta autor pokušava da utvrdi prednosti i nepogodnosti zemljišta određenih karakteristika da bi zaključio »oružanu

borbu je bilo moguće voditi na svakom zemljištu ako je narod bio spreman da se bori... Spremnost naroda da se bori... je primarni faktor, a reljef, odnosno geografski činilac bio je sekundarni faktor».

Vojnogeografske činioce strategije NOB-e na jadranskom pomorskom vojištu obrađuje dr *Milenko Tešić*. Već u prilazu autor ukazuje da »vojnogeografski elementi nisu statični činioци., već funkcionalne vrednosti zavisno od razvoja u društvenim kretanjima, u konkretnom slučaju od ratne situacije«. U tom smislu se značaj jadranskog pomorskog vojišta menja promenama situacije. Autor smatra da je »jadransko pomorsko vojište u celini imalo strategijsko značenje, što znači da su i dejstva na njemu imala strategijski karakter«, mada se to ne bi moglo reći sudeći po klasičnim normama drugog svetskog rata. Sledi analiza vojnogeografskih činilaca strategije NOB na Jadranskom moru i uticaja navigacijske i hidrometeorološke situacije na borbenu aktivnost. Mnoštvo pojedinačnih primera ima funkciju potkrepljenja opštih konstatacija. Imajući u vidu, u prvom redu, ulogu Visa autor zaključuje da je »Jadransko more sa njegovim otocima pred istočnom obalom odigralo veoma značajnu, ako ne i presudnu ulogu u toku narodnooslobodilačkog rata naroda Jugoslavije«.

Rad dr *Ivana Jelića* »Prilog proučavanju fizionomije snaga kontrarevolucije u Jugoslaviji 1941 — 1945« je prilog od posebnog značaja jer se iz njega vidi da snage kontrarevolucije nisu bile ni male ni beznačajne (pogotovu što se u nekim priložima ovaj momenat zanemaruje). Analizirajući korene kontrarevolucije, autor analizira svaku kontrarevolucionarnu snagu ponaosob, njena izvorišta, orijentaciju, put. Prema autoru je »sukob između NOP-a i protivničkih snaga imao i obilježja građanskog rata«.

Dr *Blažo Nikolovski* u prilogu »Uticaj politike nacionalne ravnopravnosti na strategiju razvoja i upotrebe oružanih snaga NOR-a sa posebnim osvrtom na NOB u Makedoniji«, konstatujući da »problem nacionalne ravnopravnosti zauzima jedno od centralnih mesta u izgrađivanju strategije razvoja i upotrebe oružane sile revolucije«, daje genezu politike Partije o ovom pitanju polazeći od toga da je »politička strategija jugoslovenskog radničkog i komunističkog pokreta između dva svetska rata objektivno morala da uzima u obzir momenat višenacionalnosti pri realizovanju ukupne borbe za društveni (revolucionarni) preobražaj jugoslovenskog društva«. Autor iznosi politiku i konkretna rešenja te politike u kojima se vide čvrsta, dosledna i dalekosežna opredeljenja Partije u vezi sa pitanjem nacionalne ravnopravnosti. U posebnom odeljku obrađuje se pitanje realizovanja

politike nacionalne ravnopravnosti u oružanoj borbi makedonskog naroda i plodotvornost te politike. Kao posebno značajno autor smatra pitanje borbene saradnje naroda Jugoslavije. »Ni jedan jugoslovenski narod ne bi mogao da postigne tako krupne i trajne rezultate u vlastitoj narodnooslobodilačkoj borbi da nije, istovremeno, bio oslonjen na druge jugoslovenske narode ...«. Ali, isto tako »istinsko i pravo je samo ono nacionalno i socijalno oslobođenje koje je delo i rezultat borbe samog (vlastitog) naroda, uključujući i ravnopravnu i dobrovoljnu borbenu saradnju sa drugim narodima i narodnostima«.

Pukovnik Vojmir Kljaković dao je prilog »Jugoslavija u strategiji savezničkih sila u drugom svjetskom ratu«. Uvodom u temu autor skreće pažnju na istorijsku dimenziju politike velikih prema Sredozemlju i Balkanu i ukazuje na, kako kaže, »frapantnu sličnost« te politike u prošlosti i danas uz »određene specifičnosti našeg vremena«.

Razmatrajući sukobljavanje interesa i politike Velike Britanije i Sovjetskog Saveza u toku narodnooslobodilačkog rata, autor nas upućuje na njihov istorijat i vodi nas postepeno od etape do etape. Ističući da je za Britaniju svaki levi pokret značio prodor uticaja Sovjetskog Saveza, autor objašnjava i njihovo ponašanje prema nama. Istovremeno, prvim pobedama i prodorom ka zapadu Sovjetima biva sve realnija težnja ka širenju svoga uticaja. Otuda »Britanske sumnje prema sovjetskoj politici nisu nikada prestale, kao ni obratno«. Ovim treba tumačiti sve one postupke i ponašanje i jednih i drugih prema nama. No, planovi i jednih i drugih se ne ostvaruju zahvaljujući našem odlučnom suprotstavljanju nametanju tuđe volje i dominacije.

Dr Dušan Bilandžić u prilogu »O nekim sociološko-političkim aspektima vođenja NOR-a« daje originalan i smeo pristup nekim pitanjima naše stvarnosti u NOR-u. Autor nas uvodi u ratnu stvarnost 1941—1945. u kojoj su se ljudi na ovom tlu našli u mnoštvu protivrečnih interesa, htenja, ponašanja. U toj »općoj zbunjenosti najvećeg dijela masa« na početku okupacije svako je pokušao da ostvari svoje ciljeve. »Poznajući i razumijevajući historijsku situaciju«, KPJ je tražila rešenja koja mogu biti prihvatljiva za mase i koje vode jačanju borbe protiv okupatora i revolucionarnom preobražaju društva. Na tom putu »najveći je problem bio savlađivanje golemih teškoća u prvoj fazi revolucije, kada je trebalo širok spektar različitih interesa i izokrenute svijesti masa pridobiti za platformu NOR-a«. Autor potom iznosi podatke o kolaboraciji koji govore o velikoj unutrašnjoj borbi, što se često prenebregava u oceni naše snage u NOR-u.

Interesantna je autorova ocena ponašanja pojedinih slojeva stanovništva (učešće u NOR-u radničke klase, seljaštva, inteligencije ili učešće u kolaboraciji lumpen-proletera i siromašnih seljaka). Autor piše o učešću omladine u NOR-u, koja je unosila svoj mladalački žar i utopijsku viziju budućnosti. Istaknuto mesto daje nacionalnom faktoru kako u pitanju oslobođenja od okupatora tako i u pitanju državnog uređenja buduće Jugoslavije.

Na zanimljiv i svojevrsan način autor prilazi pitanju izgradivanja novih međuljudskih i društvenih odnosa. Svoj rad zaključuje sledećim stavom: »Među mnogim komunistima razvijala se mesijanska svijest i uvjerenje da su oni izabranici koji su pozvani da vode narod u veliku i sretnu budućnost. Stvarala se optimistička vizija budućnosti s elementima utopije, naročito među omladinom, a to je davalo neizmjernu snagu da se izdrže surovi uvjeti života i borbe. Ta, dijelom ideologizirana i utopijska vizija budućnosti, bila je prava materijalna sila, naročito u svijesti i srcima miliona mladih što je neprocenjiv doprinos uspjeha rata«.

General-major
BOŠKO RANITOVIĆ

Suština i sadržaj strategije oružane borbe u NOR-u

*Rezime referata grupe autora iz CSI general-majora
Boška Ranitovića, pukovnika Miraša Stožinića, kapetana
bojnog broda Dušana Miljanića i pukovnika Manojla Ba-
bića.*

U pokušaju da damo suštinsku definiciju strategije oružane borbe u NOR-u, pošli smo od dve osnovne sa teorijsko-metodološkog stanovišta relevantne činjenice:

Prvo, da je NOR u svom totalitetu, pa i oružana borba kao nje-gova bitna strana, bio kvalitetno nova društvena pojava. Tu činjenicu utvrdili smo na bazi mnoštva istorijskih podataka, kao i analizom sa-držaja Titovih iskaza kojima se ta činjenica konstatuje, a kojima smo